

Giczey Péter – Péterfi Ferenc: Az útépitéstől a társadalomépítésig

A [SZÖVETSÉG](#) a Közösségi Részvétel Fejlesztésért Egyesület a közösségfejlesztés, közösségi munka meghatározó országos szervezeteinek koalíciója. A SZÖVETSÉG égisze alatt működő munkacsoport* az alábbi javaslatokat fogalmazta meg a következő EU-s költségvetési időszak fejlesztéseinek tartalmára, melyet 2012 őszén-telén eljuttattunk az illetékes döntéshozók és a tervezésben érintett szervezetek, szakemberek részére.

Előhang

A 2004–2007 és a 2007–2013 között lezajlott EU társfinanszírozási fejlesztési programok tapasztalatai alapján meggyőződésünk, hogy nem elégséges az infrastruktúra, a gazdaság és a foglalkoztatás fejlesztésére tenni a hangsúlyokat, de elengedhetetlen lenne az

emberi erőforrás, a társadalom fejlesztésébe az eddiginél nagyobb forrásokat, illetőleg azokat más megközelítéssel és szemlélettel beruházni. Az elmúlt években nem sikerült érzékelhető elmozdulást elérni olyan területeken, melyek egyre feszítik a társadalmat: nem nőtt kellő

mértékben a foglalkoztatottság, a szegénység terjed és mélyül, továbbra sem összetartó és befogadó a társadalom, alacsony az állampolgári aktivitás és a bizalom szintje, a civil társadalom szerveződései gyengék. Összefoglalva: alacsony a társadalmi tőke. A fejlődéshez illetve a fejlesztések hasznosulásához pedig ennek növelésére van szükség: ahhoz cselekvő emberek és működő közösségek kellene.

Az igazi és hatékony fejlesztési programok – így az EU kohéziós politikája is – a társadalom fejlődését tűzik ki alapvető céljukként, aminek egyik – de csak egyik – eszköze valóban a gazdaság erősítése. Nem elég azonban erőforrásként csupán a külső energiák, pénzügyi és egyéb kapacitások megszerzésére és felhasználására hagyatkozni. Az igazi fejlesztéspolitika ugyanolyan meghatározó résznek tekinti a társadalom, a közösség belső (endogén) erőforrásait, kapacitásait, mint a külső ágenseket, s a kétféle energia harmonikus és egyidejű összekapcsolására, összehangolására alapozza programját.

A sikeres társadalomfejlesztési közösségi programok – amelyek gyakran strukturális problémák megoldására irányulnak – legfontosabb jellemzője, hogy csak átfogó és rendszerszerű beavatkozásokkal lehet valódi és tartós megoldásokat, változásokat elérni. Olyanokkal, amelyekben makro-szintű – tehát kívülről érkező – nagyobb központi segítő programok a mikro-szintű megoldások keresésével párhuzamosan, azokkal összehangolva valósulnak meg, kiegészülve a közösséget segítő közösségi munkások közreműködésével.

A valóságban a társadalomnak, az azt alkotó közösségeknek az életképességét: alkalmazkodó-, problémamegoldó- és cselekvőképességét kell kifejleszteni, megerősíteni azért, hogy képesek legyenek a saját helyzetüket uralni, aktív formálói és alakítói legyenek a saját társadalmi viszonyaiknak. A társadalmi felelősségvállalás csak az öntevékenységre felkészült és a cselekvésre felhatalmazott civil társadalom kereteiben realizálódik; azt nem helyettesíti pusztán egy szakmai intézmény, vagy szakértői csoport „villámhárítóként” történő alkalmazása.

Javaslataink a társadalmi tőke, az állampolgári részvétel és civil szektor megerősítésére a következő tervezési ciklusra

A javaslat lényege, hogy kapjon kellő hangsúlyt a társadalmi részvétel, a helyi közösségek és a civil szektor fejlesztése.

*A munkacsoport tagjai: Bényei Andrásné – Nonprofit Humán Szolgáltatók Országos Szövetsége, Dönsz-Kovács Teodóra – Magyar Természetvédők Szövetsége, Giczey Péter – SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztésért, Márton Izabella – Magyar Szegénységellenes Hálózat, Móra Veronika – Ökotárs Alapítvány, Péterfi Ferenc – Közösségfejlesztők Egyesülete/SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztésért

Legfontosabb beavatkozási pontok:

1. Helyi közösségek erősítése, a civil társadalom fejlesztése

- Közösségi kezdeményezések támogatása (országosan meghirdetett nagyszabású támogatóprogram, a beavatkozások I. szintje, amely a helyi, a II. szinteket hozza cselekvőképes helyzetbe).
- Közösségi kezdeményezéseket támogató szakmai hálózatok, szervezetek fejlesztése (a beavatkozásokban vázolt III. szint). E program keretében Társadalomfejlesztési Intézet létrehozása és működtetése országos hatókörrel, valamint hasonló feladattal hét megyei jogú városban szakmai központok létrehozása a helyben zajló társadalmi fejlesztések segítésére.
- Állampolgári részvételt erősítő programok és kampányok.
- Önkéntesség, közösségi szolgálat fejlesztése.
- Helyi, térségi jelentőségű civil szervezetek fejlesztése.

2. A partnerség és a párbeszéd erősítése

Civil szervezetek felkészítése a társadalmi párbeszédben való hatékony részvétellel:

- az érdekvégyesítésben kiemelt szerepet játszó civil szervezetek intézményi fejlesztése;
- ágazati, ágazatközi, szektorközi és területi civil partnerség, együttműködés, hálózatosodás fejlesztése.

3. A társadalmi és közösségfejlesztő beavatkozások hatásának mérése

A fenti beavatkozások hatásának mérése, az indikátorok teljesülésének vizsgálata érdekében:

- társadalmi tőke kutatása;
- a társadalmi és közösségfejlesztő beavatkozások hatásának mérése.

Emellett lényegesnek tartjuk, hogy mintegy horizontális elemként, a civil szervezetek nevesített kedvezményezettek legyenek a lehető legtöbb pályázati kiírásban, illetve más jellegű támogatásoknál, valamint ahol az releváns, legyen kötelező a partnerség a civilekkel, csakúgy, mint a közösségi részvétel, a közösségi tervezés módszerének használata a fejlesztések tervezésében, előkészítésében is. Mindezen túl szükségesnek tartjuk a fenti témákhoz kapcsolódó határon átnyúló együttműködések fejlesztését.

A javaslatainkban szereplő fejlesztési területek és támogatható tevékenységek közvetlenül megjelennek az EU ESZA-rendeletének a jó kormányzást szolgáló

pontjaiban. Emellett közvetlenül hozzájárulnak a foglalkoztatás bővüléséhez, illetve közvetve, a társadalmi tőke növekedése által, a gazdaság tartós fejlődéséhez.

Részletesebben

1. Helyi közösségek erősítése, a civil társadalom fejlesztése

Az itt megfogalmazott beavatkozások célja a társadalmi megújulás támogatása a társadalmi tőke erősítése által.

1.1. Közösségi kezdeményezések támogatása

A közösségi kezdeményezések célja a közösségi alapú strukturált, összetartó és szolidáris helyi társadalom megerősítése, a folyamatban résztvevők közötti együttműködés és partnerség fejlesztése. A településszintű fejlesztési folyamat az élet minőségének javítását segíti elő helyi szinten, esélyt teremt és lehetőséget biztosít ahhoz, hogy az egyének és közösségek a társadalmi fejlődés előnyeiből részesedjenek. A fejlesztés folyamata hozzájárul a helyi demokrácia fejlődéséhez, a helyi akaratképzés és részvétel elindulásához, ahhoz hogy a település közösségi bekapcsolódhassanak a helyi döntéshozatal folyamatába.

1.2. Közösségi kezdeményezéseket támogató szakmai hálózatok, szervezetek fejlesztése

Az intézkedés célja a megújulni és alkalmazkodni képes társadalom létrejöttéhez elengedhetetlenül szükséges közösségi kezdeményezéseket, együttműködések és fejlesztéseket elindítani, életképesse válásukat támogatni, képes szakmai hálózatok megerősítése, illetve a hiányzó területeken és szinteken ezek létrehozása.

A létrehozandó országos szakmai hálózat feladata a közösség hiányos területeken kezdeményező személyek, összefogásra alkalmas ügyek felkutatása és megerősítése a helyi cselekvésben, az aktivizálható helyi állampolgárok felkészítése, folyamatos szakmai segítése a hálózati programon keresztül. A program fejlesztése tartós és átfogó települési és településrészi, szomszédsági, valamint járási fejlesztőprogramok elindítását, támogatását, szakmai fejlesztését célozza.

A szakmai támogatás helyi és országos szakmai fejlesztési háttérnek megteremtése érdekében szükség van hét közösségfejlesztő szolgálat, valamint egy országos szakmafejlesztési, kutatási, képzési és módszertani feladatokra szakosodott fejlesztési intézet alapítására és működtetésére.

1.3. Állampolgári részvételt erősítő programok és kampányok

Az intézkedés az egyénekre (állampolgárokra) koncentrálna, a demokrácia és a társadalmi szerepvállalás kompetenciáinak fejlesztése céljából. A hatékony társadalmi érdekérvényesítés képességét, a „jó kormányzás” elveit biztosítani képes társadalmi közeg megvalósulását általános célú, támogatott felnőttképzési programok: „Demokrácia képzőközpontok” és bentlakásos felnőttképzési programok támogatása biztosíthatja, mely funkciót a hét társadalomfejlesztő központ láthatja el. Ehhez olyan központok kialakítása, esetleg már meglévő intézmények programjainak fejlesztése szükséges, amelyek vállalják a demokratikus technikák oktatását. A demokrácia- és toleranciaképzések megjelenése aktivizálhatja a lakosságot, megteremtve a társadalmi érdekek képviselőit alkalmas közösségeket. A képzett közösségek nem csak a kontrollfunkció ellátására alkalmasak, de a beruházások, fejlesztések megfelelő társadalmi partnereivé is válhatnak.

Az intézkedés további hangsúlyos eleme az állampolgári és közösségi részvételt erősítő programok, kampányok, helyi cselekvési programok, közösségi akciók támogatása, melyek helyi, járási, megyei, országos és európai uniós szinten a közügyekben/közpolitikában való részvételre, új társadalmi intézmények (közösségi, állampolgári tanácsok) létrehozására irányulnak. Ilyen programok a helyi közösségi orgánumok, fórumok létrehozásának, működtetésének támogatása, a településeken, kistérségeken belüli a részvétel erősítése érdekében, valamint a településfejlesztési/városfejlesztési koncepciók megfogalmazásában, kimunkálásában való részvétel országos segítése. Mindez együtt a szolidaritást, és az együttműködést fejleszti és szolgálja.

1.4. Önkéntesség, közösségi szolgálat fejlesztése

Az intézkedés célja az állampolgárok önkéntességre való hajlandóságának növelése és ezzel párhuzamosan a szervezeti önkéntes fogadó kapacitás erősítése, a közfeladatot ellátó civil szervezetek és intézmények fejlesztésén keresztül; valamint a civil szervezetek és intézmények szolgáltatási kapacitásának fejlesztése önkéntesek bevonásán keresztül.

Az önkéntes tevékenység általános társadalmi megbecsültségének emelése. Az önkéntes tevékenység, mint a társadalmi részvétel fontos formájának az erősítése az esélyegyenlőség, a jó kormányzás, a társadalmi integráció és felelősségvállalás előmozdítása érdekében.

Szükséges olyan hosszú távú programok elindítása, melyek erősítik a fiatalok felkészítését a munkavállalásra, a munka világából kikerült munkanélküliek, idősek és más a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára pedig társadalmi (re)integrációra nyújtanak lehetőséget.

Hosszú távon ki kell alakulnia a társadalom legszélesebb rétegeiben az igénynek a közösségi tevékenységre, önkéntes munkára, hogy mind többen tudjanak ilyen formában is hozzájárulni a társadalmi értékteremtéshez, és felismerjék saját képességeik fejlesztésének lehetőségeit az önkéntesen végzett tevékenységük által.

1.5. Helyi, térségi jelentőségű szervezetek fejlesztése

A kisösszegű (max. 5 mFt) fejlesztési programok célja a helyi, kisebb szervezetek fenntarthatóságának, fejlesztésének és helyi beágyazódásának erősítése. A program olyan civil szervezetek tevékenységét támogathatja, amelyek a helyi közösség és az egész társadalom érdekében végzik tevékenységüket.

2. A partnerség és a párbeszéd erősítése

Civil szervezetek felkészítése a társadalmi párbeszédben való hatékony részvételre. A támogatás célja, hogy a civil szektor képes legyen a társadalmi párbeszédben való aktív szerepvállalásra a jó kormányzás és a társadalmi változások erősítése érdekében.

2.1 Az érdekérvényesítésben kiemelt szerepet játszó civil szervezetek intézményi fejlesztése

Az intézkedés az érdekérvényesítéssel foglalkozó magyarországi civil szervezetek hosszú távú megerősítését célozza. Abban segíti a támogatott szervezeteket, hogy kidolgozhassák és megvalósíthassák hosszú távú, stratégiai jellegű szakmai és működési fejlesztési terveiket, meghatározzák, megtalálják a jövőbeni tevékenységüket biztosító forrásaikat. Az intézményi fejlesztések programja elsősorban az országos és regionális szinten kulcsszerepet betöltő szervezetek támogatására irányul. Olyan, állampolgári kezdeményezésre létrejött civil szervezeteket támogat, melyeknek határozott elképzelésük van arról, hogy a kapott, többéves támogatás segítségével hogyan fejlesszék szakmai munkájukat, hogyan biztosítsák szervezetük hosszú távú fenntarthatóságát és hogyan helyezték biztos alapokra tevékenységüket. A program tehát elsősorban nem egyszeri, konkrét akciókat, hanem hosszú távú, stratégiai jellegű terveket támogat.

2.2. Ágazati, ágazatközi, szektorközi és területi civil együttműködések fejlesztése

Az intézkedés célja a civil szektoron belüli, illetve a más szektorokkal való partnerség, együttműködés és hálózatosodás erősítése a társadalmi párbeszédre való felkészülés érdekében, a szektor egészét fejlesztő programok támogatásával. Különösen a következő programok által: a szektor egészét, vagy egy részét érintő kommunikációs kampányok; ágazati, ágazatközi és térségi hálózatépítő programok; helyi és térségi civil egyeztető fórumok kialakítása, megerősítése; a kormányzati tevékenységek, különösen a fejlesztési programok monitorozását szolgáló együttműködések fejlesztése; szektorok közötti együttműködést (civil-állami/önkormányzati-piaci szereplők) szolgáló tevékenységek és nemzetközi, különösen határon túli és európai kapcsolatok erősítése.

2.3. Horizontális civil ügyek

A társadalmi megújulás és a demokratikus működésmód meggyökeresedése érdekében elengedhetetlennek tartjuk, hogy mintegy horizontális elemként a civil szervezetek legyenek nevesített kedvezményezettek az egyes támogatási konstrukciókban. A lehető legtöbb pályázati kiírásánál legyen kötelező vizsgálni a civil és közösségi bevonás lehetőségét. Ahol az releváns, legyen kötelező a partnerség a civilekkel, valamint a közösségi részvétel a fejlesztések tervezésében, előkészítésében.

3. A társadalmi tőke kutatása és a társadalmi, közösségfejlesztő beavatkozások hatásának mérése

3.1. A társadalmi tőke kutatásának szükségessége

Mind a helyzetelemzéshez, mind a hatásméréshez szükséges alap a társadalmi tőke rendszeres kutatása, a hazai bizalmi és kölcsönösségi hálózatok jellemzőinek általános feltérképezése, megismerése, ennek keretében a helyi szintű fejlesztési programok hatásainak vizsgálata, majd a közösségi részvétel jó példáinak összegyűjtése és közreadása. Továbbá, mindez alapja lehet egy, a társadalmi tőke fejlesztésére irányuló országos kormányzati program kidolgozásának is.

Az országos, regionális szinten és több településen folytatott társadalmi tőke kutatások segítséget nyújtanak a fejlesztéshez és közösségi beavatkozások tervezéséhez. A közösségi beavatkozások elemzéséhez, értékeléséhez szükség van

esettanulmányokra, folyamatelemzésekre, ezek összegyűjtésére és közzétételére, továbbá társadalmi párbeszédre és egy mozgalom elindítására, amely a társadalmi tőke jelentőségét, alkotó elemeit mutatja be és kedvet csinál annak fejlesztésében való közreműködésre.

A kutatás része az országos reprezentatív vizsgálat, társadalomkutatók közreműködésével a társadalmi tőke hazai állapotáról a 7 éves ciklus első, 4. és utolsó évében, valamint regionális kutatások helyi tudományos műhelyekkel – lehetőleg a ciklus első harmadában és a végén. Azért ilyen távoli az ismétlés, mert ezen a területen, az egyének és a közösségek viszonylatában történnek a leginkább mélyebb rétegű változások – ezek nyilván hosszabb távon válnak valóban belsővé.

A kutatás a közösségeken belüli kohézió változását méri; az összefogást, az együttműködések számát, a közösségi tartalmú programokat szervező hálózatok és, a bizalmi index alakulását a közintézmények iránt. Vizsgálja a társadalom befogadó- és szolidáris jellemzőit, a perifériára szorultakkal való viszony változását; az öntevékenység, önszolgálat programok alakulását, a társadalmi részvételt és felelősségvállalást.

A kutatás ajánlásainak megfelelően indulhat el a rövid és középtávú országos program kidolgozása és összehangolt elindítása a társadalmi tőke fejlesztésére. Közben ajánlott a közösségfejlesztői beavatkozások, felnőttképzési programok, civil társadalomépítő folyamatok elindítása és lebonyolítása az egyes régiókban, amelyek változásokat indítanak el helyi társadalom szintjein. Ehhez kapcsolódik olyan kiadványok, médiaprogramok szervezése, amelyek a közvéleményt ebben a folyamatban alakítják.

3.2. A társadalmi-, közösségfejlesztő beavatkozások hatásának mérése

Kiindulópontunk, hogy „A közösségfejlesztés oly módon erősíti meg a civil társadalmat, hogy a közösségi cselekvést és a közösségi perspektívákat helyezi előtérbe a társadalmi-, gazdasági- és környezetvédelmi irányelvek kialakítása során. A közösségfejlesztés a helyi közösségek képessé tételére törekszik, beleértve a földrajzilag meghatározott, a közös érdekek vagy azonos identitás, illetve a konkrét témák és kezdeményezések alapján szerveződő közösségeket is. A közösségfejlesztés a közösségi csoportokon, szervezeteken és hálózatokon keresztül fejleszti az emberek képességét arra, hogy aktív tagjai legyenek a társadalomnak, valamint felkészíti az intézményeket és az állami, magán és civil szervezeteket arra, hogy párbeszédet alakítsanak ki a lakossággal az őket érintő változások közös

meghatározásában és végrehajtásában. A közösségfejlesztés kulcsfontosságú támogatója az aktív és demokratikus társadalmi részvételnek, támogatja a hátrányos helyzetű és kiszolgáltatott helyzetben lévő közösségek autonóm véleménynyilvánítását. Olyan értékrend és alapelvek mentén határozza meg önmagát, mint az emberi jogok, a társadalmi bevonás, az egyenlőség és a sokszínűség elfogadása, amelyeket meghatározott eszköz- és ismeretrendszeren keresztül érvényesít.”¹³

Tehát közösségi kezdeményezésnek és az ebből induló közösségi folyamatnak tekintjük mindazon közjó, közvagyon (társadalmi tőke) növelésére irányuló cselekvéseket, tevékenységeket sorozatát, melyek

- feltárják a közösség (kistérség, település, településrész, szomszédság) szükségleteit, problémáit és erőforrásait;
- bevonják és aktív részvételre ösztönzik a helyi közösség tagjait és szervezeteit;
- fejlesztik a kommunikációs képességeiket;
- felismertetik a belső erőforrásaikat, érdekeiket, és választási lehetőségeiket;
- bátorítják, építik a közösség és tagjainak önbizalmát;
- erősítik a kölcsönös segítségnyújtást;
- képessé teszik őket érdekeik kifejezésére, ütköztetésére és a keletkezett konfliktusok megoldására;
- párbeszédet alakítanak ki a közösség tagjai és szervezetei, a helyi hatalom szervei között;
- ösztönzik a demokratikus intézmények és technikák használatát;
- fejlesztik a helyi nyilvánosságot;
- megismertetik a bel- és külföldi jó közösségi gyakorlatokat;
- új helyi szolgáltatások, ellátások indítását kezdeményezik.

A közösségi kezdeményezések tekintetében a folyamat feltárással indul, melyben a helyi problémák, szükségletek és erőforrások, a potenciális cselekvő személyek és közösségek megtalálása a cél, majd a folyamatban résztvevők különböző tevékenységeivel, számukkal és az általuk felhasznált idővel mérhető.

A szakmai munka az elvégzett feladatokkal, tevékenységgel és szintén az eltöltött idővel mérhető. Jellemző, hogy a folyamat kezdetén az emberi, társadalmi interakciók mennyisége és minősége viszonylag kevés és alacsony szintű, mely az idő előrehaladtával (mondhatni: a bevitt helyi, közösségi erőforrások és szakmai tartalmak arányában) növekszik és minőségileg javul. A közösségi kezdeményezések „kemény” mutatói ezért fő, darab, óra, nap, hét, alkalom formájában mérhetőek, míg a minőségi „puha” mutatók a társadalmi tőkét, bizalmi indexet mérik, mely inkább kérdőíves vizsgálatokból, interjúkból megállapítható következtetések alapján mérhető.

A projekt során elért eredmények folyamatos rögzítésre kerülnek, ebből pontosan meg lehet határozni, hogy mennyire sikeresek a tervek megvalósításai.

Folyamatosan szükség lesz a részcélok értékelésére, mert számos külső tényező befolyásolhatja a projektek végső kimenetelét, sikerességét. A sikeres programok révén nem a külső ráfordítás törlését kell elvárni, hanem a hozzáadott, a helyben, belülről mozgósított erőforrások értéknövelő mértékét, illetve ennek erőteljes növekedését!

A statisztikai típusú mutatókat alapvetően évente célszerű mérni és azokat elemezni, hogy meg lehessen győződni arról, hogy a program az eredeti elképzeléseknek megfelelően zajlik, és ha eltérés van, annak mi lehet az oka, mennyire elfogadható a projekt egésze szempontjából.

¹³Budapesti Nyilatkozat 2004. március 25–28-a között 33 uniós és uniós kívüli ország 130 küldötte, közösségi munkások, kutatók, támogatók, döntéshozók, kormányzatok, társadalmi szervezetek és közösségek képviselői által megfogalmazott deklaráció.

http://www.kka.hu/Kozossegi_Adattar/PAROLAAR.NSF/e865e1dacf38e2818525663b007896c5/08d19ea0035279ddc1256ec10031610a?OpenDocument